

УДК:930.2(044.2)“194”

Мицик Ю. А., Тарасенко І. Ю.

ЛИСТУВАННЯ ЯРОСЛАВА ІСАЄВИЧА З ОМЕЛЯНОМ ПРІЦАКОМ

Публікація листування видатного вітчизняного історика, академіка НАН України Ярослава Ісаєвича з видатним вченим, мовознавцем, філологом-орієнталістом Омеляном Пріцаком.

Ключові слова: Я. Ісаєвич, О. Пріцак, листування.

Імена обох видатних представників української історичної науки, академіків Ярослава Ісаєвича (1937–2010) та Омеляна Пріцака (1919–2006) не потребують спеціальних рекомендацій. Але дослідження їхнього наукового доробку тільки розпочинається. Наукова спадщина Я. Ісаєвича вже почала інтенсивно досліджуватися [1; 2]. Цьому сприяло й те, що останній викладав на кафедрі історії Національного університету «Києво-Могилянська Академія» у перші роки після її відродження. Але дослідження наукової спадщини й творчого шляху О. Пріцака знаходиться у зародковому стані. Це можна пояснити чотирма основними причинами: по-перше, О. Пріцак упокоївся відносно недавно, а до глибокого дослідження наукового доробку історика традиційно звертаються по його смерті; по-друге, основні роботи О. Пріцака стосуються орієнталістики, а в Україні, на жаль, спеціалістів у даній галузі обмаль; по-третє, значну частину свого життя О. Пріцак провів на еміграції, а в радянські часи до науковців-емігрантів ставилися як мінімум насторожено, а то й відверто вороже (певною мірою це стосується й сьогодні (!)); по-четверте, до останнього часу в українських істориків не було доступу до особистого архіву О. Пріцака, який знаходився у США. Але ситуація потроху виправляється, особливо у зв'язку з тим, що удова покійно-

го передала Національному університету «Києво-Могилянська Академія» архів О. Пріцака. Він зберігається при науковій бібліотеці КМА й нині інтенсивно опрацьовується. Так, вже складено в комп'ютерному варіанті загальний опис цього архіву у двох томах, що значно полегшує роботу дослідникам. Працюючи з матеріалами особистого архіву (фонд № 10), ми звернули увагу на справу з опису 1 № 709 – листи до О. Пріцака, писані Я. Ісаєвичем. Їх усього десять і написані вони були у період від кінця 1980-х по 2005 рр. Без сумніву, обидва дослідники добре знали науковий доробок один одного. Але безпосередньо познайомилися вже під час наукового стажування Я. Ісаєвича у Гарвардському університеті (США) в кінці 80-х рр. ХХ ст.

Листи Я. Ісаєвича заслуговують на публікацію уже тому, що вийшли з-під пера видатного українського історика і були адресовані іншому видатному вченому, є важливим джерелом до історії взаємовідносин обох академіків і обставин їхнього життя, проливають світло на наукові плани й ініціативи Я. Ісаєвича. Всі вони наводяться у публікації у супроводі стислого коментаря. Листи подаються згідно з тогочасним правописом і ми лише в деяких місцях його незначно модернізували.

Список літератури

1. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Просфоніма. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. – Львів, 1998. – Вип. 5. – 964 с.
2. З листів Ярослава Ісаєвича ; публікація та автор передмови о. Ю. Мицик // Наукові записки НаУКМА. – К, 2011. – Т. 117. Історичні науки. – С. 74–80.

* * *

№ 1**Кінець 80-х**

«Дорогий Омеляне, колеги з інституту таки обрали мене таємним голосуванням на директора. Аргументуючи потребою боронити традиції нашого спільного вчителя Крип'якевича, умовляли дуже довго і настирливо, оскільки тільки моя кандидатура могла не допустити захоплення влади в інституті людьми, далекими від науки. Мене дуже просять також залишитися у Львові до 10 листопада, щоб взяти участь у складанні планів на наступний рік і підібрати собі заступника, який у випадку потреби міг би стати і наступником. Я не маю ніякого бажання довго залишатися директором, бо з цією посадою пов'язано занадто багато позанаукових клопотів і нервування. Але головна мета, задля якої все починалось, властиво досягнута і це дає мені змогу подумати і про власне наукове майбутнє. Тому займаюсь перекладом своїх праць на англійську мову, хоч і боюсь, що не встигну своєчасно підготувати весь збірник. Написав передмову до нового видання книжки І. Крип'якевича «Богдан Хмельницький», з якої усунув всі деформації, внесені редактором першого видання. Підготував до друку його ж «Історичні проходи по Львові». Заплановано також два збірники статей Крип'якевича: «Україна у XVII ст.» і «Дослідження з історії Львова». На 19 жовтня запланована установча конференція Укр[аїнської] Асоціації українців, а на 21. X. відновлення Наукового Товариства ім. Шевченка. Мій одноіменник не встигне на конференцію, але сподівається приїхати пізніше. Він сам про це напише. Натомість Г. Боряк, мабуть, зможе прибути своєчасно або з невеликим запізненням. Більшість мікрофільмів для серії виконані, але Бібліотека ім. Салтикова-Щедрина поки що відмовляється «через брак технічних засобів» переробити ті сторінки, які були виконані неякісно. Написав до мого знайомого, білоруського вченого М. Николаєва, який працює в цій бібліотеці, щоб зробив протекцію. Можливо, вдалось би їх спокусити перспективою оплати валютою.

Вдалося переконати керівників Академії наук, щоб кількість учасників першого конгресу українців була не менше 200 з України, 50 оплачуваних доповідачів з-за кордону і необмежена кількість тих, які самі оплатять видатки. Якусь кількість могли б оплатити Спілка письменників і Фонд культури. Переговори про це тривають.

Хвилюємося, як дає собі раду Леся, чи знайшла додаткову роботу, чи справляється з перекладами. Сподіваюся, що вже скоро її побачу.

Сердечний привіт від Олі!

З щирими вітаннями твій Ярослав.

P. S. Праця над збіркою документів з історії укр[аїнської] еміграції до Америки вже добре завансована. На кінець року буде готовий том 1, а там 2–3 скінчать до літа. Але є труднощі з коштами і папером. За даним нашого держкомвидаву, видання монографії або збірки текстів такого розміру, як томи «Бібліотеки» може коштувати 5–7 тис. доларів при тиражі до 10 т. примірників. Видавництво Львівського університету вже дістало в банку рахунок на іноземну валюту і радо би прийняло замовлення на друк україномовних томів. Точніші відомості привезу, коли приїду. Взагалі, не розписуюся ширше, бо маю надію про все розповісти. Твій Я. І.»

(Ф. 10. – Оп. 1. – № 709. – Арк. 1–2, зв. – Автограф.)

№ 2**1990, 18 жовтня. – Еріче (США)**

«Дорогий Омеляне!

Дуже тут всі шкодують, а найбільше я, що Ти не приїхав. Я надзвичайно Тобі вдячний за те, що завдяки Твоїй протекції у професора Каріле я зміг побувати у цьому унікальному куточку і нав'язати наукові контакти, яких нам на Україні так бракує. Щодо того, коли мені приїхати буду ще радитися з усіма, від кого це залежить. В усякому разі, маю 5 місяців відпустки (за 2 роки) і тут ніхто мені не може мати за зле, що цей час використаю, щоб прибути в Твоє розпорядження. До часу приїзду постараюсь відробити всі свої залежності.

Чим більше мине часу від мого обрання на директорство, тим легше буде домовитись про те, щоб мене відпускали на якийсь період час від часу. Впевнений, що президент Академії Тобі не відмовить.

Є багато справ, які треба було б обговорити, зокрема, справу перевидання на Україні «Енциклопедії українознавства». Нам потрібна універсальна енциклопедія, яка відбивала б останні досягнення в усіх галузях науки. УРЕ сама чогось такого не потягне. Як ти знаєш, свого часу було видано англійські і грецькі переклади «Большой Советской Энциклопедии», а нині в Туреччині виходить зошитами повний турецький переклад Encyklopedia Britannica. Це мене наштовхнуло на думку видати її український переклад (можливо, доповнивши його українськими статтями з ЕУ). Ця ідея дуже сподобалася Юхновському і він відразу хотів мене посилати в Москву до англійського амбасадора (з яким недавно познайомився) з рекомендаційним листом від Комісії науки Верховної Ради з тим, щоб амбасадор посприяв цій справі. Але пізніше ми довідалися, що Еп. Вг. не належить до Англії, а має дирекцію в Чикаго. Якщо Тобі ця ідея подоба-

ється, то чи не порадив би, як краще до цієї справи взятися. Український переклад не шкодив би поширенню англійського оригіналу. Отже, вони не повинні би просити валюти, а прибуток в карбованцях (очевидно, невеликий) Україна би віддала їм. А може, звернутися до якоїсь іншої поважної фірми? В усякому разі, систематичний виклад всієї суми світових наукових досягнень значно важливіший, ніж окремі видання з окремих галузей. Тут і російськомовні читачі мусіли б читати, а головне, це підняло б за одним замахом рівень наукової інформації на Україні. Дуже розраховую на твою пораду і допомогу.

З допомогою комп'ютерів починаємо цілий ряд нових видань, зокрема Бюлетень інституту і журнал "Про наше церковне мистецтво" та маємо ще багато планів. Хотів також Твоєї поради, щодо продажу книжок з серії Міленійного проєкту, які ми дістанемо з транспортом Sabre через книгарню НТШ у Львові. Хотілося б, щоб ціни були якнайвищі, а гроші, які дістанемо від реалізації, щоб були призначені на покриття витрат на Ваші відрядження, та на оплату друкування дальших томів у Львові. Звичайно, цих грошей не буде так багато, але все ж. Я хочу спробувати пустити спочатку по ціні 60–70 за том з українською передмовою, по 40–50 без української передмови і 30–40 англомовні. Які твої думки з цього приводу?

Планую змінити назву інституту. Вже розпочав переговори в цій справі. Добре було б, щоб в назві було відбито, що це український інститут, тому хочу запропонувати назву – "Інститут українознавства". Може, підкажеш мені щось краще?

Останнім часом дуже зайнятий численними обов'язками, які на мене посипалися, не маю часу на наукову роботу, а до кореспонденції взагалі не доходять руки. Користаючись вільною хвилиною в Еріче і тим, що через простуду сиджу в кімнаті?, зміг написати найнеобхідніші листи.

З приємністю і з вдячністю згадую час, проведений в Гарварді, коли я сам міг розпоряджатися часом і собою.

Бажаю Тобі і родині доброго здоров'я.

Щиро Твій Ярослав Ісаєвич 18 жовтня 1990 р.»

(Ф. 10. – Оп. 1. – № 709. – Арк. 3, 4. – *Машинопис.*)

№ 3

1992, 2 березня. – Київ

«Київ, 2.ІІІ.92

Дорогий Омеляне!

Не можу тебе знайти. Від 16-ї години буду в гостях у Миколи Олександровича Чмихова (тел. 435-36-96), пізно увечері і завтра рано в готелі (телефон 2442690).

Якщо ми не зустрінемося, дуже прошу повідомити до Львова (домашній телефон 765650, Оля цілий час дома, бо зломила ногу), за яким телефоном і коли тебе можна знайти. Наша Леся каже, що свій лист (без зворотної адреси) вклала на купу кореспонденції, яку ти забрав з канцелярії УНІГУ. Там мав бути лист Сисина.

З привітом Яр. Іс.»

(Ф. 10. – Оп. 1. – № 709. – Арк. 5. – *Автограф.*)

№ 4

1997, 11 березня

«11.03.97.

Дорогий Омеляне!

Щиро вітаю Тебе і Ларису Дмитрівну з приїздом. Шкода, що ми розминулись. Дуже прошу чек вислати на адресу: Alexandra Isaievych 6715 Bonnie Ridge Drive, ap. 202 Baltimore MD 21209

З сердечним привітом Яр. Ісаєвич».

(Ф. 10. – оп. 1. – № 709. – Арк. 6. – *Автограф.*)

№ 5

1999, 20 грудня

«20.ХІІ.99

Шановна і Дорога Пані Ларисо! Дорогий Омеляне!

Вітаємо Вас Різдом Христовим і новим 2000 роком, який вірю – принесе нам усім не тільки нові проблеми, але й нові вирішення.

Для мене рік, що минає, був, насамперед, роком одеського конгресу. Від його учасників поганих відгуків я не почув, навпаки, всі оцінили його дуже позитивно, хоч напевне ніхто (крім, хіба, Олі, яка все бачила і у всьому допомагала) не уявляє, скільки зусиль, здоров'я, не раз і принижень коштував кожний крок до успіху.

Кілька слів про наш інститут українознавства. Хоча, вперше за останні роки, вдалося здобути державне фінансування (від Комітету у справах науки) на друк кількох книжок ("Історія культури" і публікацій до 800-річчя Галицько-Волинського князівства), в цілому в Інституті фінансова ситуація і далі дуже тяжка. Зокрема, фонд "Відродження" та ІНТАС припинили фінансування підготовки і друку Словника укр. мови 16–17 ст. До кінця року мусимо закінчити статті для 1-их томів "Енциклопедії сучасної України" (редактор І. Дзюба) і "Енциклопедії історії України" (редактор В. Смолій), а також збірник матеріалів конференції, присвяченої Галицько-Волинському князівству.

Омеляне, чи Ти публікував щось нове про Галицько-Волинське князівство? Чи є докладний виклад Твоєї концепції, згаданої у протоколах семінару?

*Веселих Свят! З щирим привітом Ярослав Ісаєвич*¹.

(Ф. 10. – Оп. 1. – № 709. – Арк. 7. – Машинопис.)

№ 6

2001, 17 грудня

«17.XII.01.

Дорогий Омеляне!

Дорога і вельмишановна Пані Ларисо!

Щиро вітаємо з Новим Роком, Різдвом Христовим, Йорданом і усіма іншими святами. Бажаємо здоров'я, наснаги для творчої праці і всього всього найкращого.

26.X. відкрито у Львові пам'ятник Данилові Галицькому (на Галицькій площі), а 27.X відзначалося 50 років інституту. Вийшло з друку кілька книжок, які надішлемо поштою. Але том спогадів та інших матеріалів про І. Крип'якевича вийде щойно в січні і тоді ми його надішлемо.

Щиро бажаємо веселих свят!

Ваші Оля і Ярослав.

P. S. Я на жаль, довгий час був у очній клініці в Києві, потім в Берліні. Спершу мав відшарування сітківки, потім заміну скловидного тіла (vitreum). Але тепер вже йде до ліпшого. Відзначили ми 70 років Теодозія Стебля і видали з тієї нагоди Festschrift, який надіслано Я. І.»

(Ф. 10. – Оп. 1 – № 709. – Арк. 8–9. – Автограф. Поштова новорічна листівка.)

№ 7

2002, 20 жовтня. – Київ

«20.10.02. Київ.

Дорогий Омеляне! Шановна і дорога Пані Ларисо!

Нарешті маю змогу передати том, присвячений нашому вчителю академікові Крип'якевичу. Він коштував багато зусиль мені і Ф. Стеблію: мусили не тільки редагувати, але й робити коректуру багатьох статей. Дуже важний Твій спогад про Крип'якевича, відтворений із записаного мною магнітофонного запису. Надсилаю також ще книжечку про наш Інститут, де є дещо і про Твою роботу у відділі. Я написав загальний нарис по Інститут, Ф. Стеблій статтю про відділ і енциклопедичну довідку про Тебе. Будемо вдячні за зауваги й доповнення.

Обидві книжки ласкаво погодився взяти пан Олександр. Якщо б ми їх послали поштою, то це тривало б довше і не було б гарантії, що дійде.

Конгрес МАУ в Чернівцях був трохи хаотичний, але в цілому досить цікавий. Оскільки всі запропоновані на Президента МАУ українці

(Жулинський, Грицак) відмовилися, обрано Марка фон Гагена. Натомість головою Національної асоціації українців обрали Ганну Скрипник, директорку Інституту етнології і фольклору ім. Рильського.

Наш інститут плянує на наступний рік конференцію до 650-річчя коронації Данила Галицького. Думали запросити проф. Майорова з Петербурга, який видав останню велику книжку про Гал[ицько]-Вол[инське] князівство до середини XIII ст. Несподівано, однак, він опинився у слідчій в'язниці, звинувачений у сексуальному викриванні студентів (хлопців). Взагалі ж в останньому році в Росії з'явилися молоді дослідники історії України. Зокрема, захищено дисертації про галицько-волинські грамоти, про братства і деякі інші. Але, очевидно, в Польщі пишуть на українські теми значно більше. У той же час, організація українсько-польського університету в Любліні не посувається наперед. Діє тільки "польсько-український колегіум", щось на зразок лекторію для українців, які вчаться у люблінських університетах, а меншою мірою – для польських докторантів, що цікавляться Україною.

Добре розвивається Львівська богословська академія, перетворена тепер у відділ відновленого УКУ (Українського Католицького Університету. – Ю. М., І. Т.). Професор отець Гудзяк дає собі назагал раду. Є, однак і опозиція щодо надання йому українського докторату на підставі гарвардської дисертації. Думаю, що спільними силами ми цю протидію подолаємо! Великий привіт від Олі! З щирими побажаннями всього найкращого – Ваш Яр. Іс.»

(Ф. 10. – Оп. 1 – № 709. – Арк. 10, зв. – Автограф.)

№ 8

2003, грудень

«Дорогі Пані Ларисо і Омеляне! Щиро вітаємо з Різдвом Христовим і Новим Роком! Бажаємо здоров'я, теплої святкової атмосфери, успішного здійснення наукових плянів.

Про наші щоденні справи напишемо окремо.

Христос народився! Щиро Ваші Ольга і Ярослав Ісаєвичі.

Грудень 2003 р.»

(Ф. 10. – Оп. 1 – № 709. – Арк. 11. – Автограф. Новорічна листівка.)

№ 9

2002 (?), грудень (?)

«Дорогий Омеляне!

Шановна і дорога Пані Ларисо!

Щиро вітаємо з Новим Роком, бажаємо добра і здоров'я.

¹ Курсивом виділено написане від руки Я. Ісаєвичем.

Маємо різні проблеми, але намагаємося з ними справлятися. «Фонд Сейбр» втратив американське державне фінансування транспорту книжок, отже мусить більше полагати на громадську підтримку. Інститут українознавства працює над польсько-українськими взаєминами, зокрема йдеться про трагедію волинських сіл 1943–1944 рр., і не хочемо вибілювати своїх, але не можемо приймати і неслухняних обвинувачень. Сподіваюсь, що том про академіка Крип'якевича до Вас дійшов. Веселих свят. Щиро Ваші Ярослав і Ольга.»

(Ф. 10. – Оп. 1 – № 709. – Арк. 12. – Автограф.)

№ 10

2005, 14 квітня

«Дорогі Омеляне і Пані Ларисо!

Вітаємо з нашим Великоднем! Не знаємо, чи ця картка до Вас дійде на час, тому на всякий випадок, у перший день свят будемо передавати вітання Вам і всім дорогим нам людям у думках.

Дуже вболіваємо, щоб все вдавалося кращим людям в уряді і місцевій владі, дуже турбує, що впливло і багато менш достойних або й зовсім недостойних. Наперекір всьому крутимося, бо мусимо.

Інститут видає нові книжки, Сейбр шукає коштів на розсилку книжок, отриманих з Америки. Багато пишемо до Енциклопедії Сучасної України, де зокрема, радо вміщують статті про вчених і визначних громадян 20 ст.

Згадуємо, як весело колись лунали великодні дзвони коло сільських церков, як діти цокалися крашанками, скільки радості приносили Великдень, Вознесіння, Трійця...

Веселих Свят!

Ваш Ярослав і Оля²

14.04.05».

(Ф. 10. – Оп. 1 – № 709. – Арк. 14. – Машинопис.)

² Курсивом виділено написане від руки Я. Ісаєвичем. Лист з великодньою листівкою.

Yu. Mytsyk, I. Tarasenko

CORRESPONDENCE OF YAROSLAV ISAYEVICH AND OMELIAN PRITSAK

Publication of correspondence of the prominent Ukrainian historian, member of the National Academy of Science of Ukraine Yaroslav Isayevych with the famous scholar, linguist, philologist and orientalist Omelian Pritsak.

Keywords: Omelian Pritsak, Yaroslav Isayevych, correspondence.

Стислий коментар

№ 1

«Мій одноіменник». Мається на увазі видатний український історик Ярослав Дашкевич (1925–2010).

«Г. Боряк». Відомий історик, д-р іст. н. Геннадій Володимирович Боряк, тоді – заступник директора Інституту української археографії та джерелознавства НАНУ, нині – заступник директора Інституту історії України НАНУ.

№ 2

«Юхновському». Йдеться про акад. Ігоря Рафаїловича Юхновського, тоді – народного депутата України.

«Леся». Йдеться про дочку Я. Ісаєвича.

«Олі». Йдеться про дружину Я. Ісаєвича – Ольгу Володимирівну (померла у 2010 р.). Активно працювала у «Фонді Сейбр».

№ 3

«лист Сисина». Френк Сисин (нар. у 1947 р.) – відомий канадсько-американський історик українського походження.

№ 4

«Ларису Дмитрівну». Йдеться про дружину О. Прицака – Л. Д. Гвоздик-Прицак.

№ 5

«одеського конгресу» – мається на увазі конгрес МАУ (Міжнародної асоціації україністів), який відбувався в Одесі у вересні 1999 р.

№ 6

«Теодозія Стебля». Теодозій (Феодосій) Стеблій (нар. у 1931 р.) – д-р іст. н., відомий український історик, проживає у Львові.

№ 7

«Конгрес МАУ» – конгрес МАУ відбувався у 2001 р. в Чернівцях.

«отець Гудзяк». Борис Гудзяк – відомий дослідник Берестейської унії 1596 р., ректор УКУ, нині – єпископ УГКЦ.

«Жулинський». Йдеться про М. Г. Жулинського, д-ра філол. н., відомого вченого, директора Інституту української літератури НАНУ.

«Грицак». Йдеться про відомого історика, д-ра іст. н. Ярослава Грицака.